

ชีวิตและผลงานของพระสุมังคลาจารย์

เกริ่นนำ

พระสุมังคละหรือพระสุมังคลาจารย์ เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายบาลีผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในสายพระอภิธรรมอีกท่านหนึ่ง ท่านเป็นพระภิกษุที่เป็นนักปราชญ์พุทธชั้นพระภิกษุอาจารย์ เป็นศิษย์ของท่านพระสารีบุตรพระภิกษุที่เป็นนักปราชญ์พุทธชั้นพระภิกษุอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒) โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ (Parakkamabāhu I) ซึ่งปกครองประเทศลังกาอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๑๖๙๖-๑๗๒๙ (ค.ศ. ๑๑๕๓-๑๑๘๖)

ในสมัยของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ นี้ถือว่าเป็นรัชสมัยที่วรรณคดีบาลีประเภทฎีกากำลังรุ่งเรืองที่สุดในลังกา พระเถระที่เป็นหัวหน้าสำคัญในการแต่งคัมภีร์ฎีกาในสมัยพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ นี้ก็คือพระสารีบุตร ผู้ได้รับสมัญญาว่า “สาครมตี” คือผู้ที่มีความคิดไม่เคยพร่อง ดุจดั่งทะเลที่เต็มด้วยน้ำเสมอ พระสารีบุตรต้องการจะเขียนคัมภีร์ฎีกาให้อ่านแล้วเข้าใจง่ายและมีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน

พระสุมังคละที่กำลังกล่าวถึงนี้ เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรนี้ท่านหนึ่ง ในบรรดาลูกศิษย์ผู้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีหลายท่านของท่านในเวลานั้น อาทิเช่น พระสังฆรักขิตะ พระพุทธนาคะ พระอุทุมพรศิริเมธังกร และพระวาจิสสระ

ชีวประวัติ

๑. ชาตภูมิ

ไม่มีหลักฐานใดบอกได้ว่าพระสุมังคละเกิดในวาระใด ที่ไหน และมีบิดามารดาชื่อว่าอะไร เรารู้แต่เพียงว่า ท่านเป็นชาวลังกาโดยกำเนิดและมีชีวิตอยู่ในช่วงรัชสมัยการปกครองของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ แห่งลังกาประเทศ ผู้ปกครองลังกาอยู่ระหว่างปีพ.ศ. ๑๖๙๖-๑๗๒๙

๒. การศึกษาและการบวช

ไม่มีหลักฐานใดพูดถึงการศึกษาในวัยเด็กและวัยรุ่นของพระสุมังคละว่า ท่านได้รับการศึกษาอะไรหรือไม่ก่อนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ชีวประวัติด้านการศึกษาของท่านรู้แต่เพียงว่า

ท่านเป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรผู้เป็นสังฆนายกอยู่ที่วิหาร (วัด) ที่พระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ ทรงอุปถัมภ์การสร้างในเมืองปูลัตถินคร โดยสังกัดอยู่ในคณะสงฆ์ฝ่ายเขตวันวิหาร*

ดังนั้น พระสุมังคละจึงเป็นพระภิกษุชาวลังกาที่บวชอยู่ในสังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายวัดเขตวันวิหาร ในบรรดาคณะสงฆ์ ๓ นิกายของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในลังกาสัณยนั้น คือ

- ๑) คณะสงฆ์ฝ่ายมหาวิหาร
- ๒) คณะสงฆ์ฝ่ายอมภัยสิริวิหาร
- ๓) คณะสงฆ์ฝ่ายเขตวันวิหาร

พระสุมังคละได้ศึกษาพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระอภิธรรมปิฎกเป็นพิเศษกับพระสารีบุตร ที่เมืองปูลัตถินคร จนมีความรู้และความสามารถทางพระพุทธศาสนาและทางพระอภิธรรมแตกฉาน ประกอบกับที่ท่านได้รับอิทธิพลผ่านทางการศึกษาและความคิดจากพระสารีบุตร ผู้เป็นอาจารย์ที่เป็นนักปราชญ์พุทธชั้นพระภิกษุจารย์ ท่านจึงได้แต่งคัมภีร์ฎีกาแก้คัมภีร์ชั้นนำที่พระเถระผู้มีชื่อเสียงในอดีตได้แต่งเอาไว้หลายคัมภีร์ และคัมภีร์ที่นับว่าสำคัญและมีชื่อเสียงที่สุดในบรรดางานอธิบายความ คัมภีร์อภิธัมมัตตสังคหะเท่าที่มีอยู่ในคัมภีร์ประเภทนี้ด้วยกัน ก็คือคัมภีร์อภิธัมมัตตวิภาวินีฎีกา

ผลงาน

พระสุมังคละผู้เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรแห่งสำนักวัดเขตวันวิหารในลังกา ได้แต่งคัมภีร์ประเภทฎีกาทิ้งไว้เป็นมรดกตกทอดแก่ชาวพุทธและผู้สนใจศึกษาพระอภิธรรมทั่วโลก ๓ คัมภีร์ คือ

๑. คัมภีร์อภิธัมมัตตวิภาวินี
๒. คัมภีร์อภิธัมมัตตวิภาสินี
๓. คัมภีร์สารัตถดาสินี

๑. คัมภีร์อภิธัมมัตตวิภาวินี

คัมภีร์นี้ที่บางครั้งอาจเรียกว่า “อภิธัมมัตตสังคหฎีกา” บ้าง “อภิธัมมวิภานวา” บ้าง เป็นฎีกาที่พระสุมังคลาจารย์แต่งขึ้นเพื่อแก้คัมภีร์อภิธัมมัตตสังคหะของพระอนุรุทธะ ที่ท่านแต่งสรุปย่อเนื้อหาของอภิธรรมปิฎกทั้ง ๗ คัมภีร์ไว้

นัยว่า พระสุมังคลาจารย์แต่งคัมภีร์อภิธัมมัตตวิภาวินีนี้ขณะที่ท่านพักอยู่ที่วัดเขตวันวิหาร ที่พระเจ้าปรักกมพาทู (พระนามอีกพระนามหนึ่งของพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑) ทรงสร้างไว้ใกล้เมืองปูลัตถินคร ซึ่งปัจจุบันคือเมืองโปโลนนารุวะในประเทศศรีลังกา ท่านใช้เวลาแต่งอยู่เพียง ๒๔ วันเท่านั้นก็แต่งแล้วเสร็จ

* Cullavamsa, IXXVIII.24 และ Gandhavamsa, 67, 71, ซึ่งอ้างอยู่ใน G.P. Malalaseketa. *Dictionary of Pali Proper Names*. 1997. p. 1118, under the term “Sāriputta Thera”.

ความต่างกันแห่งนิมิต ความต่างกันแห่งสิ่งทั้ง ๕ รูปฌาน อรูปฌาน อภิญญา ๕ อารมณ์ของ อภิญญา ๕ ความต่างกันแห่งอภิญญา ๕ วิปัสสนากรรมฐาน ไตรลักษณ์ วิปัสสนาญาณ สี่วิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิฏฐิวินิจฉัย กังขาวิตรณวิสุทธิ มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ปฏิปทาญาณ ทัสสนวิสุทธิ ญาณทัสสนวิสุทธิ ปัจจุเวกขณญาณ อนุปัสสนา ๓ และจบปริศนาเจ็ดนี้ลงด้วยการ กล่าวอธิบายบุคคลและสมบัติ

๓. นิคมคาถา ส่วนนี้เป็นคาถารูปท้ายคัมภีร์ที่พระสุเมธคณาจารย์แต่งขึ้น ด้วยประสงค์ จะบอกให้ผู้อ่านรู้ว่า

- ๑) ท่านแต่งคัมภีร์นี้ที่วัดเขตนันทวิหาร ซึ่งพระเจ้าปรักกมภูษะทรงสร้างใกล้เมืองปุลลทินนคร
- ๒) ท่านเป็นคณาจารย์รูปหนึ่งในวัดเขตนันทวิหาร ผู้มีศีลาจารวัตรงดงาม นำเคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง และมีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาพุทธศาสตร์และในคัมภีร์ต่างๆ
- ๓) ท่านอุทิศผลงานการแต่งคัมภีร์อภิธัมมัตถกวิภาวินีฎีกานี้ให้แก่อาจารย์ของท่าน คือ พระสารีบุตร
- ๔) ด้วยอานุภาพแห่งผลบุญที่เกิดจากการแต่งคัมภีร์นี้ ท่านอธิษฐานขอให้เกิดเป็น "ศาสนทายาท" ของพระศรีอารยเมตตในอนาคตกาล ได้ทันพบเห็นพระองค์ และได้ พบเห็นและสักการะพระสารีบุตรอาจารย์ของท่าน
- ๕) คัมภีร์อภิธัมมัตถกวิภาวินีฎีกานี้ท่านใช้เวลาแต่ง ๒๕ วัน
- ๖) ท่านขออำนาจอวยพรให้เหล่าสัตว์ประสบความสำเร็จตามที่ตนมุ่งหวังในสิ่งที่ตั้งามทุก ประการ

๒. คัมภีร์อภิธัมมัตถกวิภาสินี

คัมภีร์อภิธัมมัตถกวิภาสินี เป็นฎีกาที่พระสุเมธคณาจารย์แต่งขึ้น เพื่อแก้คำและความของคัมภีร์ อภิธัมมวาทาระของท่านพระพุทธทศตตะ

๓. คัมภีร์สารัตถสาสินี

คัมภีร์สารัตถสาสินี เป็นฎีกาที่พระสุเมธคณาจารย์แต่งขึ้นเพื่อแก้คำและความของคัมภีร์ สัจจสังเขปะ ซึ่งแต่งโดยท่านพระจุลลธัมมปาละศิษย์อาวุโสของท่านพระอานันทะ

ข้อสรุปและข้อสังเกต

ก่อนจะจบในส่วนของการประวัติและผลงานของพระสุเมธคณาจารย์นี้ ผู้เขียนใคร่ให้ข้อสรุป และข้อสังเกตบางประการไว้ดังนี้

๑. ข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติของพระสุเมธคณาจารย์ในส่วนที่เกี่ยวกับชาติภูมิของท่าน ชาติแคลนมาก จนไม่สามารถจะรู้ได้ว่า ท่านเกิด ณ เมืองไหนในประเทศลังกา รู้แต่เพียงว่า ท่านเป็นชาวลังกาโดยกำเนิดเท่านั้น ทั้งก็ไม่อาจจะรู้ได้ว่าบิดามารดาของท่านเป็นใคร วรรณะไหน และมีชื่อว่าอะไร

๒. พระสุมังคลาจารย์ เป็นนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายบาลีรูปเดียวที่สังกัดในคณะสงฆ์ฝ่ายเขตวันวิหาร ซึ่งทางมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกำหนดให้นิสิตของมหาวิทยาลัยได้ศึกษา พระภิกษุนักปราชญ์พุทธในลังกาสวนใหญ่ที่ได้อุปสมบทได้พบได้เห็น จะเป็นนักปราชญ์ที่สังกัดอยู่ในคณะสงฆ์ฝ่ายมหาวิหาร ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธทศตตะ พระพุทธโฆสาจารย์ พระธัมมपालะหรือพระอนุรุทธะ ส่วนนักปราชญ์พุทธในสังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายอภัยคีรีวิหาร ในประเทศลังกามักไม่ค่อยได้รับการพูดถึงมากนัก พระภิกษุที่เป็นนักปราชญ์ในสังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายเขตวันวิหารในลังกามีพระสารีบุตรและลูกศิษย์ของท่าน รวมทั้งพระสุมังคลาจารย์ด้วยเป็นแกนนำ

๓. พระสุมังคลาจารย์เป็นนักปราชญ์พุทธสายพระอภิธรรม คัมภีร์อภิธรรมมัตถวิภาวนีฎีกาที่ท่านแต่งแก้คัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะของพระอนุรุทธะ ได้สร้างชื่อเสียงท่านให้เป็นที่รู้จักกันของนักอภิธรรมทั้งหลาย และพุทธศาสนิกชนผู้สนใจเรื่องอภิธรรมทั่วไป นักศึกษาอภิธรรม นักจิตวิทยาพุทธศาสนา และนักศึกษาชีวประวัติและผลงานของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาไม่พลาดที่จะศึกษาผลงานของท่านคัมภีร์นี้